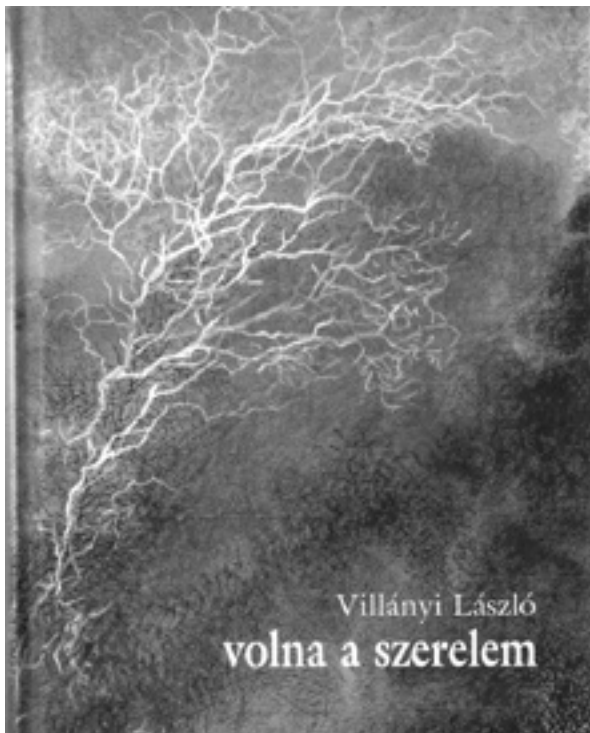

Sütő Csaba András történet, ötven körülől

(Villányi László: volna a szerelem)

Attól tartok, elfogultak vagyunk: szeretjük a történetet. Bárhogyan is van, bárhogyan is volna, életünk, létezésünk megértése, szemlélése történet által valósul meg. Saját magunk és mások számára is. Mintha minden életben tapasztalt, megélt mögött felsejlene a narratív leképezés kényszere. A készítés, hogy a velünk megtörtént mondható, definiálható legyen; megragadható, emlékeztető; érthető és maradandó mindannyiunk számára. Mindezt szeretjük egy rendben látni és láttatni; mintha a történet keretei egyben életünk kereteit jelentenék, s az egyes epizódok fontos állomásokat, akár fizikai, akár intellektuális vonatkozásukban.

Abban pedig egészen bizonyosak lehetünk, hogy a szerelem a legvirulensebb, legtermékenyebb narratívák között tarttatik számon, akár egymáshoz intézett beszédeinkben, akár a magánbeszédben. Ennek minden erejével; szélsőséges érzelmeivel, intenzitásával, különleges, semmivel össze nem téveszthető aurájával.

Ezen beszédnek speciális, mondhatni rendhagyó esete a szerelem költészete, amely túlmutat a fentiekben; a szerelmes vers olyan impulzív entitás, amely intimitását a

kollektív megtapasztalás lehetőségébe transzponálja; úgy beszél tárgyaról másoknak, hogy egyszerre tarja fenn és szünteti meg az intimitást. Olyan távolság kidolgozására törekszik tehát, ami megtartja és felszámolja a szerelem történetének magánjellegét, és a kollektív észlelés és tapasztalás horizontjába állítja azt.

Villányi László 2006-ban megjelent verseskötete, a volna a szerelem azonban a történetelvűséget szinte azonnal átlényegíti. A lineáris kohézió rendjét megfordítva, csak az utólagos (re)konstrukcióval találkozhatunk; ezt egyik oldalról a lírai én retrospektív tevékenysége erősíti meg (hozza létre), az olvasó pedig ezt az eleve töredékesen felidézett, koherens halmazt értelmezi. A szerelmet, azt, ami volt, nem van, nincs, lehetett volna, volt is, de még sincs.

Ahogy Villányi korábbi könyveiben, a tér-és idő kontinuális egysége megbomlik; ennek hátterében pedig jelen esetben a szerelem felforgató ereje áll. Megjegyzendő, hogy a kötet lineáris szerveződés jeleit mutatja; a szerelem eljövételével azonban mindez megbomlik, visszajára fordul és megáll az idő, kitágul a tér, s egy egész élet változásának, újraértékelődésének lehetünk tanúi.

Utólagosan (is) rekonstruálható tehát egy szerelem története; jelen esetben nem a dokumentáció, inkább a felszámolás igényével. Végső soron azonban a kötetegész mégiscsak történetként, ha mégoly töredékes történetként olvasandó, ám nem csupán feltétlenül a szerelem az, ami a verseket egy mezőben tartja, hanem egy másik attitűd, ami végig érezhető a könyvet olvasva: az öregezés. A kor, ami a szerelemmel különleges, mondhatni ambivalens viszonyban áll. És innen indul Villányi története; abból a látszólagos ellentmondásból, hogy a szerelemnek ideje van, a szerelem elmúlik, elkerül, nem talál meg minket, vagy mi nem találunk rá, s akkor, amikor már szinte végleg lemondanánk róla, egyszerre letaglóz; egyszerre csak van, keletkezik, s betölti a tudatot.

A volna a szerelem verseiben tehát két történet materializálódik. Az egyik látható, a másik pedig mindezt látens módon egészíti ki. Amit látunk, olvasunk, egy ötvenéves férfi és egy fiatal nő szerelmének töredékes története, a kezdetektől a beteljesülésen át a szerelem múlásáig. A másik történet pedig mindennek utólagos, reflektált elmondása.

A szerelem előtti időre datálható versekben domináns szerep jut az öregedésnek; érezhető a szerelem nélküliség áldatlan állapota, s a lírai én ennek egzisztenciális körülményére vállalkozik.

Villányi mintegy kívülről szemléli magát, azaz a reflektált-ság totális igényével lép fel: „képzeldéssel telt el életem, becsaptad magad / unos-untalan, ötven év kellett, hogy elhidd, / aki a fűt után kap, földre veri a szemeket.” (Ötven év)

A lírai én egyes szám harmadik személyű beszéde egyértelművé teszi e nézőpont használatát: „nála történet lett a bőrébe fúródó tűlevél / árnyékából, egy felhő foszlá-

nyából is, bizony, / nem volt megnyugtatóan fölkészítve a szerelemre.” (Történet lett)

Már-már a számadás igényével (kényszeredettségével?) állítja párba a nőket, akik szerethettek volna, azokkal, akiket ő szerethetett volna (A nők, akik szerethettek volna; A nők, akiket szerethettem volna). A feltételes mód megakadályoz minden további asszociációt, a pusztá kimondáshoz a lemondás sztoicizmusa párosul.

Két olyan darabot találunk, amelyek mintegy átvezetőként funkcionálnak; ezek még egy általános pozícióként értelmezik a szerelem tárgyát. Az Üsse kő című opus posztulálja az eljövendő Másikat; előre kimondja, ám nem akarja meghatározni, nem akarja elképzelni. Tudja, hogy sokkalta fontosabb ennél a kimondás lehetősége, az ebbe vetett hit, amely már-már a boldogság provizórikus előképeként jelenik meg: „eszemben sincs kigondolni a részleteket; / üsse kő, ha nem hasonlít kedvenc kavicsaink erezete, / esténként majd úgyis egymásba ömlenek gyerekkorunk / folyói”.

A Fénykép ötéves korából magánbeszédében pedig az egykori kisfiú mosolyából merít erőt; az ő bizakodása a lírai ént is reménnyel tölti el: „Az a kisfiú a képen, aki mégiscsak / én vagyok, [...] még mindig nem gondol reménytelennek.”

A kötet versei hatsoros, egy mondatos strófákba szerveződnek; a szabadversek erős gondolatrítmusát megtöri a harmadik sor végén a pontosvessző. Valahogy úgy viszonyulnak egymáshoz, mint a szonettforma sextettje, de felfoghatók tételmondatok kifejtéseként is, vagy nyitó-és záróteleknek.

A kötetnek ezt a rendjét öt alkalommal prózaversek törik meg; az első prózaversben pedig az áhított fordulat bekövetkezésére lehetünk figyelmesek: „zuhanok, végre zuhanok, zuhanok a szerelembe.” (Ötvenévesen...)

A kötet ettől a ponttól kezdődően fittyet hány az időrendiségnek; felidézett, ugyanakkor alaposan megformált mozaikokat, kollázsokat látunk sorjázni. A szerelemről valani, ahogy csak kevesen tudnak: ebben áll Villányi László költészetének egyik eszenciája. Analógiái, párhuzamai, kapcsolódási pontjai olyan mélységű átélést sejtetnek, ami az egészen magasrendű költészetnek sajátja. A számukra tökéletes világot, az intimitást, a távolságot, a hiányt, a közös élet apró jeleit, jeleneteit minden esetben finoman, szinte alig észrevehetően távolítja el; a kommentálás, az – utóidejűségből fakadó – hozzátoldások alig észrevehetőek, szerves egészként épülnek a versbeszédbe.

A szerelem Villányinál képes az idő felbontására; a kedves alakját utólagosan korábbi életének periódusaiba vezeti vissza: „Istenem, ha ezt látnák osztálytársaim, / még így, harminchat éves késéssel is, / amint átölelsz iskolám kapuja előtt; / éneked a jól ismert folyosón a szeplős / fiúhoz ér, s a szomszéd egykori kertjében / illatozni kezdenek a valaha nyílt rózsák.” (Rózsa)

Újra bejárja a formálódó szerelem tereit, kollázsokat épít a közösen bejárt helyekből; Kanizsa, Szabadka, Lillafüred,

számunkra talán érdektelenekek, de nem kell értenünk, ez magánterület; a szerelmesek szakrális tere, ahová bepilanthatunk, eljuthatunk, de érteni nem fogjuk, mi miért fontos. Mintha egy evidens, el nem múló boldogság képződne meg; át- és felülírják az éveket, átlényegül és elhalványul a múlt. A múltbéli én, az emberi élet egyes stációi mintha utólag igazolást nyernének. A várakozás nem volt hiábavaló, elérkezett az évek óta várt beteljesülés: „Évről évre, minden őszen, úgy ültem fel / piros biciklimre, mintha várt volna valaki / a folyónál, mániákusan tekertem a töltésen; / álltam az ártér fényeiben, akárha angyalok, / szálltak az ökörnyalak, tartottam tenyerem, / mint egy majdani májusban, arcodra várva.” (A helyszín) (A kiemelés tőlem, S.Cs.A.!)

Az csak a kötet végére érven válik nyilvánvalóvá, hogy a beteljesült, boldog szerelem elbocsátással végződött. Viszafelé olvasva pedig egyértelmű lesz, hogy a szerelem magasrendű átélésének és megtapasztalásának megfogalmazási kísérleteivel találkozhatunk.

A kötetet záró vers (Adria) a maga töredékességében adja a kötet lezárását. Azzal, hogy a szöveg kvázi elszakad, megszűnik a beszéd; ám a szerelem korántsem tűnik el; olyan entitásként tűnik elénk, amely múlásával is marandandó. Nem tudjuk biztosan, hol és mikor talál ránk, de mi is rátalálhatunk. Magunkra, egymásra, ugyanazon történet lapjain.

(Orpheusz Kiadó, 2006)

Mátrai István
Snitt, 2006.